

- 18 Bokenbaev T.B., Aletov M.A. Novaya porodnaya gruppa degeresskih kurdyuchnyh ovec.// ZHivotnovodstvo. – Moskva, 1964.– №7.– S. 56-58.
- 19 Sadykulov T.S. Metody vyvedeniya i selekcii novoj degeresskoj myaso-sherstnoj porody ovec.// Tez. II Resp. nauch. sov. po genetike i selekcii. – Alma-Ata, 1981.
- 20 Botbaev I.M. Alajskaya gruppa ovec. – Frunze, 1967.– S. 5-6.
- 21 Esentaev E.E. Saryarkinskaya poroda ovec. – Almaty, 2001.– 269 s.
- 22 Esentaev E.E. Zootekhnicheskaya harakteristika kurdyuchnyh ovec s osvetlennoj sherst'yu v usloviyah Central'nogo Kazahstana. – Almaty, 1985.
- 23 Esentaev E.E. Sozdanie vysokoproduktivnogo stada kurdyuchnyh ovec s belo i svetlo-seroj sherst'yu.// Tr. AZVI. – Alma-Ata, 1981. T. XXXVIII.– S. 25-28.

ТҮЙІН

Құйрықты қой шаруашылығы – Қазақстандағы мал шаруашылығының жетекші, әрі ерекше саласы болып табылады. Еліміздің кең алқап табиғи жайылымдарын тек жергілікті қой түлігі ғана толығымен тиімді пайдалана алады. Жайылым жерлерінің мол болуы – республикадағы етті-майлы бағыттағы қой шаруашылығын экономикалық тұрғыда тиімді салаға айналдыру мүмкіндігін барынша арттырады. Бұл бағытқа жататын қой тұқымдарының негізгі ерекшеліктерінің бірі – олардың тез жетілгіштік қасиеті мен қатаң табиғи-климаттық жағдайларға бейімделгіштігі. Осы тұрғыда, мақалада отандық генетикалық қордың ішіндегі жүні ақ және ақшыл-сұр түсті сарыарқа қой тұқымының жаңаарқа типін шығару тарихы, оның негізгі зоотехникалық сипаттамасы және де өсіру тиімділігі жайлы мәліметтер келтірілген.

ӘОЖ 636.08

FTAXP [68.41.53](#)

Нагимова Г. Х., ветеринария ғылымдары магистрі, **негізгі автор**, <https://orcid.org/0009-0009-0298-5150>

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті»КеАҚ, Орал қ., Жәңгер хан көш., 51, 090009, Қазақстан, gauhar.nagimova@mail.ru

Мурзабаев К. Е., ветеринария ғылымдары кандидаты, доцент м.а., <https://orcid.org/0000-0002-8827-6444>

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті»КеАҚ, Орал қ., Жәңгер хан көш., 51, 090009, Қазақстан,, murzabaev.k@mail.ru

Nagimova G. Kh., Master of Veterinary Sciences, **the main author**, <https://orcid.org/0009-0009-0298-5150>

NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir khan», Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan, gauhar.nagimova@mail.ru

Murzabaev K. E., candidate of veterinary science, <https://orcid.org/0000-0002-8827-6444>

NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir khan», Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan, murzabaev.k@mail.ru

БҚО ЖАНУАРЛАРДЫҢ БАКТЕРИОЗБЕН АУЫРУ ДЕҢГЕЙІН АНЫҚТАУ ЖӘНЕ ЭПИЗООТИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙДЫҢ ҚАРҚЫНДЫЛЫҒЫН БАҒАЛАУ ESTABLISHING THE LEVEL OF INCIDENCE OF BACTERIOSIS IN ANIMALS, ASSESSING THE INTENSITY OF THE EPIZOOTIC SITUATION IN THE WESTERN REGION

Аннотация

БҚО кең таралған жануарлардың бактериялық жұқпалы ауруларының қоздырғыштарына бактериологиялық зерттеулер жүргізілді. Бұл аурулардың нозологиялық профилі мен құрылымы зерттелді. Олардың жіктелуі аумақтық және популяциялық деңгейде эпизоотиялық процестерді тиімдірек бақылауға мүмкіндік беретін локализациялық

көрсеткіштерге, қоздырғыштың берілу механизміне және санаттарына сәйкес жүргізілді. Сондай-ақ мақалада мониторингтік зерттеулердің нәтижелері, сондай-ақ Батыс өңірінде жиі кездесетін ауыл шаруашылығы жануарларының негізгі аурулары бойынша облыстық мемлекеттік ветеринариялық инспекцияларынан алынған статистикалық мәліметтер берілген. ҚР батыс өңіріндегі жануарлардың бактериялық инфекциялары бойынша эпизоотиялық жағдайдың анықталған өңірлік ерекшеліктерін білу және есепке алу жануарлардың инфекциялық патологиясының мониторингін жетілдіру үшін базалық ақпарат ретінде пайдаланылатын болады, бұл бактериоздардың алдын алу мен олармен күресудің тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Жұқпалы аурулар бойынша аурушандыққа мониторинг жүргізу кезінде өңірлік эпизоотиялық ахуалды ретроспективті талдау елеулі мәнге ие, өйткені бұл деректер эпизоотияға қарсы тиімді іс-шараларды енгізу үшін қажет. Аса қауіпті инфекциялар бойынша Қазақстан Республикасы аумағының тұрақты әл-ауқатын құру және биологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету әлеуметтік-экономикалық жағдайды жақсарту және ұлттық қауіпсіздікті нығайту үшін маңызды міндет болып табылады.

ANNOTATION

In this article carried out bacteriological studies of bacterial infectious diseases of animals, widespread in the Western region. Researched the nosological profile and structure of these diseases. Their classification was carried out in accordance with the indicators of localization, the mechanism of transmission of the pathogen and categories that allow more effective control of epizootic processes at the territorial and population levels. Results of monitoring investigations, as well as statistic data obtained from regional and territorial state veterinary inspection services concerning basic, most commonly reported in the territory of the Western region farm animal diseases are demonstrated also in the paper. Knowledge and consideration of the identified regional features of the epizootic situation of bacterial infections of animals in the Western region of the Republic of Kazakhstan will be used as basic information to improve the monitoring of infectious pathology of animals, which will increase the effectiveness of prevention and control of bacteriosis.

Түйін сөздер: жұқпалы аурулар, қоздырғыштар, індеттанулық талдау, нозологиялық профиль, нозологиялық құрылым, індеттік жіктелу.

Key words: infectious diseases, pathogens, nosological profile, nosological structure, epizootic situation

Кіріспе. Жануарлардың бактериялық ауруларының пайда болуы үлкен экономикалық шығындар әкелуде. Жануарлардың жұқпалы аурулары бойынша мал шаруашылығының тұрақты әл-ауқатын сақтау ауыл шаруашылық ғылымы мен ветеринария тәжірибесінің ең маңызды міндеті болып табылады және адам денсаулығын сақтауда, халықты толыққанды өніммен, ал өндірісті жоғары сапалы шикізат мал шаруашылығымен қамтамасыз етуде аса маңызды. Осының барлығы еліміздегі эпизоотиялық жағдайды тұрақты бақылау және олардың алдын алу мен жою стратегиясын әзірлеу қажеттілігін көрсетеді.

Адамдар мен жануарларға ортақ зооноздар мен жұқпалы аурулардың саны артуда, аурушандық жоғары көрсеткіштеріне ие және өлім тудыруда. Жаңа зооантропоноздық аурулардың жиі пайда болуы және үлкен экономикалық және әлеуметтік зиян келтіруі мүмкін деп болжануда. Бұл жаһандану процестерінің дамуына, қоршаған ортаның нашарлауына, адамдар мен әртүрлі жануарлар түрлерінің тығыз байланысына байланысты. Климаттың өзгеруі қоныс аударатын құстардың, шаққан жәндіктердің (әсіресе масалардың) және жұқпалы ауруларды тасымалдаушы жануарлардың мекендеу ортасының өзгеруіне әкеледі.

Қазақстан Республикасы аумағының басым бөлігінде жыл сайын жануарлардың жұқпалы аурулары бойынша қолайсыз пункттер айтарлықтай көптеп тіркелуде. Аурулар ауыл шаруашылық жануарларының барлық түрлерінде кездеседі, кейде жануарлардың өліміне әкеліп, адам өміріне қауіп төндіруде.

Зерттеу жұмысымыздың мақсаты Батыс Қазақстан облысындағы жануарлардың жұқпалы аурулары бойынша эпизоотологиялық жағдайды талдау болып табылады.

Зерттеу материалдары мен әдістемесі. Зерттеу жүргізгенде ҚР АШМ ВБҚК жыл сайынғы ветеринариялық есеп және статистикалық материалдары, республикалық ветеринариялық зертхана, індетке қарсы отряд және ҚазҒЗВИ сараптамалары мен ғылыми есеп мағлұматтары пайдаланылды. Індеттанулық сараптау және жануарларды жұқпалы ауруларға зерттеу мақсатында арнайы әдістемелер қолданылды.

Зерттеу нәтижелері. Республикалық ветеринариялық зертхана ШЖҚ РМК облыстық филиалдарының Қазақстанның БҚО бойынша департаментінің мәліметтері бойынша ауыл шаруашылығы жануарлары арасында стафилококкоз, стрептококкоз, сальмонеллез, некробактериоз, колибактериоз, туберкулез, трепонематоз, бруцеллез, псевдомоноз, лептоспироз, пастереллез, қарасан листериоз, жұқпалы энтеротоксемия, қатерлі ісіктер жиі кездеседі.

Жануарлардың жұқпалы ауруларының диагностикасы эпизоотияға қарсы шаралар жүйесінің негізі болып табылады.

Жануарлардың жұқпалы ауруларын дер кезінде диагностикалау, алдын алу және жою үшін эпизоотологиялық зерттеулер жүргізу қажет. Олардың нәтижелері инфекциялық патология мәселелерін теориялық өңдеу үшін де, эпизоотияға қарсы негізгі шараларды анықтау үшін де қолданылады.

Бактериялық жұқпалы аурулар бойынша эпизоотиялық жағдайларды бақылау және болжау мәселесімен көптеген зерттеушілер айналысты, дегенмен, ветеринария ғылымының және жұқпалы аурулардың алдын алу мен емдеудегі тәжірибенің жетістіктеріне қарамастан, олар әлі де орасан зор ауруларды тудыруда, әртүрлі елдердің экономикасына зиян. Жануарлардың бактериоздары бойынша эпизоотиялық жағдай эпизоотиялық көрсеткіш бойынша бағаланады.

2017-2022 жылдардағы кешеннің қорытындысы бойынша ауылшаруашылық жануарларының (ірі қара және ұсақ мал, шошқа, жылқы), құстардың биоматериалдарына (ағзалар мен тіндердің үлгілері, биологиялық сұйықтықтар) бактериологиялық, биологиялық (зертханалық жануарларға биоталдау), серологиялық, иммунологиялық (ИФА, ПТР) зерттеулер арқылы талдау жүргізілді.

Батыс Қазақстан облысындағы жануарлардың жұқпалы ауруларының жіктелуін індеттің негізгі қағидаларын ескере отырып жүргіздік: індет қоздырғышының шоғырлануы және оның берілу механизмі; індет қоздырғышының негізгі көзі және қоздырғыш түріне байланысты. Сонымен қатар барлық аурулар жануарлар мен адамның қоздырғышына бейімділігіне қарай зооноздар (тек жануарлар сезімтал) және зооантропоноздар (жануарлар мен адамдар сезімтал) болып жіктелді. Эпизоотологиялық мониторингті ұйымдастыру үшін бактериялық инфекция жағдайларын жедел тіркеуге мүмкіндік беретін электронды деректер базасы әзірленеді. Зерттеу нәтижелері Қазақстан Республикасының Батыс өңірінің аймақтарында жануарлардың жұқпалы ауруларының алдын алу бойынша іс-шараларды жоспарлау, ұйымдастыру және өткізу үшін ғылыми негіз бола алады.

1 кестеде Батыс Қазақстан облысы аудандарында тіркелген аурулардың құрылымы мен қолайсыз пункттер саны, сондай-ақ ауру қарқындылығының көріністері, жыл сайынғы өзгерістер статистикасын көрсетілген.

2017 жылы тіркелген қолайсыз пункттер алдағы жылдарда да байқалып, белсенді дамуын жалғастырған, жаңа аурулар да тіркелген.

2017-2022 ж.ж. зерттеу нәтижелері бойынша Батыс Қазақстан облысы аумағында әртүрлі жануарлар ауруларының 154 нозологиялық бірлігі тіркелді (кесте - 1). Дегенмен, соңғы жылдары олардың саны артып келеді. Жалпы тіркелген жануарлардың жұқпалы ауруларының 106 немесе 69% бактерияға (бактериоздар), 48 (32%) - вирустық (вироздар) ауруларға жатады.

Кесте 1 - Қазақстан Республикасының Батыс Қазақстан облысының аймақтарындағы бактериозбен ауыру деңгейінің эпизоотиялық жағдайы

№	Ауру атауы/ Название болезни	Жануарлар түрі/ Вид животных	Анықталған, бас/ Выявлено, голов	Аудандар, елді мекендер атауы/ Наименование района, населенного пункта
1	2	3	4	5
2017 жыл				
1	Қарасан	МҚ	5	Бөкей орда, Қаратөбе, Зеленов

1	2	3	4	5
2	Пастереллез	МІҚ	3	Қаратөбе, Теректі
3	Брадзот	ҰМҚ	1	Зеленов ауданы
4	Құтыру	Түлкі, МІҚ, мысық	5	Жаңақала, Сырым, Казталов, Бөрлі, Шыңғырлау
2018 жыл				
1	Қарасан	МІҚ	10	Ақжайық, Шыңғырлау, Сырым, Зеленов, Жаңақала, Теректі
2	Пастереллез	МІҚ, шошқа	3	Жаңақала, Бөрлі, Теректі
3	Брадзот	ҰМҚ	1	Казталов, Зеленов
4	Құтыру	ҰМҚ, елік, бұралқы ит, МІҚ, мысық	14	Сырым, Ақжайық, Тасқала, Бөкей орда, Орал, Жаңақала, Теректі, Қаратөбе, Шыңғырлау, Теректі
2019 жыл				
1	Қарасан	МІҚ	22	Бәйтерек, Сырым, Шыңғырлау, Жаңақала, Теректі, Қаратөбе, Бөрлі
2	Пастереллез	МІҚ	2	Бөрлі, Ақжайық
3	Құтыру	МІҚ	2	Сырым, Қаратөбе
2020 жыл				
1	Қарасан	МІҚ	47	Бөкей орда, Тасқала, Жаңақала, Сырым, Теректі, Шыңғырлау, Қаратөбе, Ақжайық, Бөрлі, Тасқала
2	Пастереллез	МІҚ	3	Теректі, Бөкей орда
3	Құтыру	МІҚ, ит, түлкі	11	Жаңақала, Бәйтерек, Шыңғырлау, Казталов, Ақжайық, Сырым
4	Сальмонеллез	құс	1	Орал
2021 жыл				
1	Қарасан	МІҚ	6	Бөкей орда, Бәйтерек, Сырым, Қаратөбе, Жәнібек, Теректі
2	Құтыру	МІҚ, ит, мысық	5	Бөкей орда, Ақжайық, Шыңғырлау, Сырым, Теректі
2022 жыл				
1	Қарасан	МІҚ	2	Сырым, Қаратөбе
2	Брадзот	ҰМҚ	1	Казталов
3	Құтыру	МІҚ, қасқыр	4	Бәйтерек, Сырым, Шыңғырлау
4	Инфекциялық ринотрахеит	МІҚ	7	Шыңғырлау, Сырым, Бәйтерек, Бөкей орда, Теректі

Көптеген қолайсыз шаруашылықтарға айтарлықтай экономикалық шығын келтірілген, себебі ауру қайталанып шыққан аудандар бар.

Батыс Қазақстан облысындағы мал ауруларының қоздырғыштарының шоғырлану көрсеткіштері, оның берілу механизмі және қоздырғыштың түрлеріне байланысты жұқпалы ауруларды талдау аумақтық-популяциялық деңгейде індеттік процес барысын бақылауға және жануарлар түрі мен жасына байланысты жүйелі диагностикалық және індетке қарсы шараларды уақытылы жүргізуге мүмкіндік береді.

Қорытынды. Жануар ауруларымен, оның ішінде адам мен малға қауіпті (зооантропоноздар) жұқпалы аурулармен күресудің өзектіліктілігі жоғары, өйткені бұл шаралар адамның денсаулығын сақтау бағытында жүргізіледі. Жануарлардың аурудан таза болуы және олардың ауруға жоғары төзімділігі малдың тұқымын жетілдіру, өнімділігін арттыру және сапалы өнім алудың негізі болып табылады.

Ветеринария саласында жаңа бағыттағы жетілдірілген әдістерді, жануарларды аурудан сақтандыру және емдеу препараттарын шаруашылық жағдайына енгізу өзекті мәселе болып табылады. Тіршілік етудің белгілі биологиялық кезеңдерінде ветеринариялық шараларды тиімді түрде қолдану, мал шаруашылығының өнімділігін әдеуір арттырады.

Қазақстан Республикасындағы жұқпалы аурулар бойынша эпизоотиялық жағдай өте күрделі және өзіндік ерекшеліктері бар. Осыған байланысты аудандар бойынша эпизоотиялық жағдайды нақтылау және биоматериалдарды іріктеу арқылы Батыс өңірлерінде мониторингтік

іс-шараларды жүргізу үшін зертханалық зерттеулер ауыл шаруашылығының жануарлар жұқпалы ауруларын болжау және алдын алу тұрғысынан шешуші болып табылады.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- 1Лухнова, Л.Ю. Обзор эпидемической, эпизоотической ситуации по сибирской язве в Казахстане, ближнем и дальнем зарубежье ТЕКСТ / Л.Ю. Лухнова, У.А. Избанова, Е.Б. Сансызбаев, Т.В. Мека-Меченко, В.Ю. Сущих // Медицина. – 2018 - № 6, - С – 40-47.
- 2Барышников П.И. Ветеринарная вирусология: учебное пособие / П.И. Барышников. Барнаул: Изд-во АГАУ, 2006. 113 с.
- 3Гордиенко, Л.Н. История создания ресурсной коллекции бруцелл во Всероссийском научно-исследовательском институте бруцеллеза и туберкулеза животных / Л.Н. Гордиенко, Т.А. Янченко, А.Н. Новиков, Е.В. Куликова // Современные научные подходы к решению проблемы бруцеллеза: сборник материалов научно-практической конференции, Омск, 11 ноября 2020 года. - Омск: Изд-во ИП Макшеевой Е.А., 2020. – 156 с.
- 4Кашапова С.В., Эколого-географические особенности и этиологическая структура лептоспироза животных в Среднем Приобье. Автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. ветеринар. наук. - Барнаул. 2007. – 22 с
- 5Назаренко Е.Г., Эпизоотология бруцеллеза сельскохозяйственных животных в Иркутской области и усовершенствование противоэпизоотических мероприятий. Автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. ветеринар. наук. - Барнаул. 2009. – 23 с.
- 6Поздеев О.К. Медицинская микробиология Учебник / под редакцией Покровского В.И. - М.: ГЭОТАР-МЕД, 2002. 768с.
- 7 Никульшина Ю.Б., Козин А.И. и др. Общая эпизоотология. Лабораторно-практический курс. Ульяновск: УГСХА, 2007. — 130 с.
- 8 <https://arriah.ru/upload/iblock/94b/94b757455f65aa7ac82ccaa7e2234143.pdf>
- 9Черкасский, Б.Л. Руководство по общей эпидемиологии / Б.Л. Черкасский. - М.: Медицина, 2001. - 557, [1] с. : ил., портр., табл.; 22 см.; ISBN 5-225-04551-0
- 10 Балер М.А. Основные биолого-социальные источники угроз на территории Республики Казахстан как фактор возникновения трансграничных чрезвычайных ситуаций. Глобальные тенденции рисков и приоритеты международного сотрудничества: сборник материалов международной научнопрактической конференции. -М., 2016.– С. 136-142.
- 11 Гражданов А.К., Кожанова О.И., Топорков А.В., и др. Сравнительный анализ проявлений опасных инфекций в Саратовской и Западно–Казахстанской областях в целях современной оценки эпидемиологических рисков. Проблемы особо опасных инфекций.- Саратов, 2013.–№ (4):16–23.–С. 16 –24.
- 12 Эпизоотическая ситуация, мониторинг и прогнозирование болезней животных в Республике Казахстан. Турсункулов Ш.Ж., Сытник И.И., Кадырбеков Х.Х., Джаилбекова А.С. Труды Федерального центра охраны здоровья животных. Владимир, 2008. – Т. 6. – С. 288–299.
- 13 Макаров В. В. Актуальные проблемы бешенства: гипотетические перспективы развития центрально–европейского суперареала// Ветеринария.- М., 2005.- № 3. –С. 23–27.
- 14 Воронов А.Г. Медицинская география. Зоонозы и сапронозы. Учебное пособие. — М.: Изд-во Московского ун-та. –1989. — 107 с.
- 15 Ахметсадыков Н. Н. Технология ветеринарных лекарственных препаратов: учебник / Н. Н. Ахметсадыков, Г. С. Шабдарбаева, Д. М. Хусаинов. - Алматы: Агроуниверситет, 2012. - 370 с.
- 16 Литвиненко Ю. В. Бешенство. Актуальные вопросы // Молодой ученый, Казань, 2016. — №22. — С. 104–111.
- 17 Цыркунов В. М. Противоэпидемические мероприятия в очагах инфекционных болезней: Учебное пособие / Под ред. Г. Н. Чистенко / Мн.: БГМУ, 2006. –324 с.
- 18 Бессарабов Б.Ф, Вашутин А.А. Инфекционные болезни животных / Б. Ф. Бессарабов, А. А. Вашутин, Е. С. Воронин и др.; Под ред. А. А. Сидорчука. – М.: КолосС, 2007. – 671 с.
- 19 Дудников С.А. Эпизоотическая ситуация по бешенству. Эпизоотологические аспекты / С.А. Дудников // Актуальные проблемы инфекционной патологии животных. – В.:ПЭРСЭ, 2003. – С.108–112.

20 Чужебаева Г.Д. Диагностика пастереллеза крупного рогатого скота методом ПЦР: Монография. - Костанай.: 2017. - 106 с. ISBN 978-601-7387-41-9

REFERENCES

1 Luxnova, L.Yu. Obzor e`pidemicheskoy, e`pizooticheskoy situacii po sibirskoj yazve v Kazaxstane, blizhnem i dal`nem zarubezh'e / L.Yu. Luxnova, U.A. Izbanova, E.B. Sansy`zbaev, T.V. Meka-Mechenko, V.Yu. Sushhix // Medicina. – 2018 - № 6, - S – 40-47.

2 Bary`shnikov P.I. Veterinarnaya virusologiya: uchebnoe posobie / P.I. Bary`shnikov. Barnaul: Izd-vo AGAU, 2006. 113 s.

3 Gordienko, L.N. Istoriya sozdaniya resursnoj kollekcii brucell vo Vserossijskom nauchno-issledovatel'skom institute brucelleza i tuberkuleza zhivotny`x / L.N. Gordienko, T.A. Yanchenko, A.N. Novikov, E.V. Kulikova // Sovremennye nauchny`e podhody` k resheniyu problemy` brucelleza: sbornik materialov nauchno-prakticheskoy konferencii, Omsk, 11 noyabrya 2020 goda. - Omsk: Izd-vo IP Maksheevoy E.A., 2020. – 156 s.

4 Kashapova S.V., E`kologo-geograficheskie osobennosti i e`tiologicheskaya struktura leptospiroza zhivotny`x v Srednem Priob'e. Avtoref. dis. na soisk. uchen. step. kand. veterinar. nauk. - Barnaul. 2007. – 22 s.

5 Nazarenko E.G., E`pizootologiya brucelleza sel'skoxozyajstvenny`x zhivotny`x v Irkutskoj oblasti i usovershenstvovanie protivoe`pizooticheskix meropriyatij. Avtoref. dis. na soisk. uchen. step. kand. veterinar. nauk. - Barnaul. 2009. – 23 s.

6 Pozdeev O.K. Medicinskaya mikrobiologiya Uchebnik / pod redakciej Pokrovskogo V.I. - M.: GE`OTAR-MED, 2002. 768s.

7 Nikul'shina Yu.B., Kozin A.I. i dr. Obshhaya e`pizootologiya. Laboratorno-prakticheskij kurs. Ul`yanovsk: UGSXA, 2007. — 130 s.

9 Cherkasskij, B.L. Rukovodstvo po obshhej e`pidemiologii / B.L. Cherkasskij. - M.: Medicina, 2001. - 557, [1] s.: il., portr., tabl.; 22 sm.; ISBN 5-225-04551-0

10 Baler M.A. Osnovny`e biologo-social'ny`e istochniki ugroz na territorii Respubliki Kazaxstan kak faktor vozniknoveniya transgranichny`x chrezvy`chajny`x situacij. Global'ny`e tendencii riskov i priority` mezhdunarodnogo sotrudnichestva: sbornik materialov mezhdunarodnoj nauchnoprakticheskoy konferencii. -M., 2016.– S. 136-142.

11 Grazhdanov A.K., Kozhanova O.I., Toporkov A.V., i dr. Sravnitel'ny`j analiz proyavlenij opasny`x infekcij v Saratovskoj i Zapadno-Kazaxstanskoj oblasti v celyax sovremennoj ocenki e`pidemiologicheskix riskov. Problemy` osobo opasny`x infekcij.- Saratov, 2013.–№ (4):16–23.–S. 16–24.

12 E`pizooticheskaya situaciya, monitoring i prognozirovaniye boleznej zhivotny`x v Respublike Kazaxstan. Tursunkulov Sh.Zh., Sy`tnik I.I., Kady`rbekov X.X., Dzhaibekova A.S. Trudy` Federal'nogo centra oxrany` zdorov'ya zhivotny`x. Vladimir, 2008. – T. 6. – S. 288–299.

13 Makarov V. V. Aktual'ny`e problemy` beshenstva: gipoteticheskie perspektivy` razvitiya central'no-evropejskogo superareala// Veterinariya.- M., 2005.- № 3. –S. 23–27.

14 Voronov A.G. Medicinskaya geografiya. Zoonozy` i sapronozy`. Uchebnoe posobie. — M.: Izd-vo Moskovskogo un-ta. –1989. — 107 s.

15 Axmetsady`kov N. N. Texnologiya veterinarny`x lekarstvenny`x preparatov: uchebnik / N. N. Axmetsady`kov, G. S. Shabdarbaeva, D. M. Xusainov. - Almaty`: Agrouniversitet, 2012. - 370 s.

16 Litvinenko Yu. V. Beshenstvo. Aktual'ny`e voprosy` // Molodoj ucheny`j, Kazan`, 2016. — №22. — S. 104–111.

17 Cyrkunov V. M. Protivoe`pidemicheskie meropriyatiya v ochagax infekcionny`x boleznej: Uchebnoe posobie / Pod red. G. N. Chistenko / Mn.: BGMU, 2006. –324 s.

18 Bessarabov B.F, Vashutin A.A. Infekcionny`e bolezni zhivotny`x / B. F. Bessarabov, A. A. Vashutin, E. S. Voronin i dr.; Pod red. A. A. Sidorchuka. – M.: KolosS, 2007. – 671 s.

19 Dudnikov S.A. E`pizooticheskaya situaciya po beshenstvu. E`pizootologicheskije aspekty` / S.A. Dudnikov // Aktual'ny`e problemy` infekcionnoj patologii zhivotny`x. – V.:PE`RSE`, 2003. – S.108–112.

20 Chuzhebaeva G.D. Diagnostika pasterelleza krupnogo rogatogo skota metodom PCzR: Monografiya. - Kostanaj.: 2017.- 106 s. ISBN 978-601-7387-41-9

РЕЗЮМЕ

В статье проведены бактериологические исследования бактериальных инфекционных болезней животных широко распространенных в Западном регионе. Исследован нозологический профиль и структура этих заболеваний. Их классификация проводилась в соответствии с показателями локализации, механизмом передачи возбудителя и категориями, позволяющими более эффективно контролировать эпизоотические процессы на территориальном и популяционном уровнях. В статье также представлены результаты мониторинговых исследований, а также статистические данные, полученные от областных и краевых государственных ветеринарных инспекций по основным, наиболее часто встречающимся на территории Западного региона болезням сельскохозяйственных животных. Знание и учет выявленных региональных особенностей эпизоотической ситуации по бактериальным инфекциям животных в Западном регионе РК будут использованы в качестве базовой информации для совершенствования мониторинга инфекционной патологии животных, что позволит повысить результативность профилактики и борьбы с бактериозами. Создание стабильного благополучия территории Республики Казахстан по особо опасным инфекциям и обеспечение биологической безопасности является важной задачей для улучшения социально-экономической обстановки и укрепления национальной безопасности.